

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԳԻ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄԸ ՈՐՊԵՏ ԱՐԲԻՏՐԱԺԻ ՎՃՈՒ ՃԱՆԱՀՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ ԲԱՑԱՌՈՂ ՀԻՄՔ ՀՀ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

Լիլիթ Երեմյան

Հայ-ռուսական համալսարանի միջազգային և եվրոպական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

Տարոն Սիմոնյան

ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի դոցենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

Օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումների ճանաչման և կատարման մասին Նյու Յորքի 1958թ. կոնվենցիայի (Նյու Յորքի կոնվենցիա) 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի բ) կետով սահմանված է օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումների ճանաչումը և կատարումը մերժելու հիմք հանդիսացող հանրային կարգի վերապահումը: Հանրային կարգի վերապահման ինստիտուտը միջազգայնորեն ունի կարևորագույն նշանակություն օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումների ճանաչման և կատարման գործընթացում, և վեճերի լուծման կառուցակարգում դրա ամրագրման նպատակն է անդամ պետությունների կողմից դատական վերահսկողության միջոցով բացառել տվյալ պետության տեսանկյունից հանրային կարգին հակասող դրույթների ճանաչումն ու կատարումը: Արբիտրաժի վճռի ճանաչումը կամ հարկադիր կատարումը բացառող հանրային կարգին հակասության հիմքը պետության ինքնիշխանության կարևորագույն տարրն է և դրսևորումը¹: Հանրային կարգի վերապահումը արդարացիորեն դիտարկվում է որպես պետական դատական վերահսկողության առանցքային ցուցիչ և կարևոր երաշխիք²:

Հանրային կարգի վերապահման իրավական հստակ բովանդակությունը, ինչպես նաև «հանրային կարգ» եզրույթի սահմանումը բացակայում են իրավունքի դոկտրինում և դատական պրակտիկայում: Այսպես, սահմանափակ թվով երկրներում կիրառվում է հանրային կարգի վերապահման նեղ մեկնաբանությունը, այսինքն հանրային կարգը համարվում է միջազգային հանրային կարգ, որի համաձայն այն ներառում է իրավունքի հիմնարար և ունիվերսալ սկզբունքները³: Իսկ երկրների մեծամասնությունը հանրային կարգի վերապահ-

¹ St’u Ghodoosi, «Arbitrating Public Policy: Why The Buck Should Not Stop At National Courts», 20 Lewis & Clark L. Rev. 237, 2016, էջեր 238-280:

² Farshad Ghodoosi, "Fall of Last Safeguard in Global Dejudicialization: Protecting Public Interest in Business Disputes, 98 Or. L. Rev. 99, 101-150

³ Այսպիսի մոտեցում է դրսևորված, օրինակ, Ֆրանսիայի իրավունքում, որտեղ «հանրային կարգ» (ordre public) հասկացությունը հստակ տարանջատվում է «միջազգային հանրային կարգ» հասկացությունից, ինչն ուղղակիորեն ամրագրված է, մասնավորապես, Ֆրանսիայի Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի (ՔՂՕ) 1520-րդ հոդվածի 5-րդ մասում, որի համաձայն օտարերկրյա արբիտրաժային որոշման ճանաչումն ու կատարումը Ֆրանսիայում կարող են բողոքարկվել, եթե «արբիտրաժային որոշման ճանաչումն ու կատարումը հակասում են միջազգային հանրային կարգին» (տես՝ Decree No. 2011-48 of 13 January 2011, reforming the law governing arbitration, https://sccinstitute.com/media/37105/french_law_on_arbitration.pdf)

հունը դիտարկում է որպես ներպետական հանրային կարգի հետ հակասություն կամ առհասարակ չի տարբերակում միջազգային հանրային կարգը և ներպետական հանրային կարգը՝ առաջինը համարելով երկրորդի տարր: «Հանրային կարգ» հասկացության իրավական բովանդակությունը, որպես կանոն, որոշակիացվում է պետությունների դատական պրակտիկայով յուրաքանչյուր գործի շրջանակում, այդպիսով խնդրո առարկա հարցի հակասությունը հանրային կարգին յուրաքանչյուր դեպքում որոշվում է ըստ տվյալ պետության իրավական համակարգի առանձնահատկությունների և տվյալ գործով բոլոր հանգամանքների¹:

Այսինքն՝ հանրային կարգի վերապահման մեկնաբանության մոտեցումները և հանրային կարգի հասկացության իրավական բովանդակության բացահայտման համար անհրաժեշտ է նաև անդրադարձ կատարել տվյալ հարցի վերաբերյալ տարբեր երկրների դատական պրակտիկային՝ վերլուծելով դատարանների դիրքորոշումները:

Սույն հոդվածում մենք վերլուծում ենք միջազգային փորձը, ՀՀ փորձը, միջազգային պայմանագրերի կիրառելի մեկնաբանությունները և դրա լույսի ներքո վեր ենք հանում, թե ինչպես է պետք մեկնաբանել հանրային կարգի վերապահման հայեցակարգը ՀՀ օրենսդրության և պրակտիկայի տեսակետից:

«Հանրային կարգ» հայեցակարգի մեկնաբանումը և հանրային կարգի վերապահում եզրույթի սահմանումը տարբեր երկրների դատական պրակտիկայի համատեքստում և իրավունքի դոկտրինում

Օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումները ճանաչելու և կատարելու համատեքստում ՌԴ օրենսդիրը նախապատվությունը տվել է ներպետական հանրային կարգի հայեցակարգին, որը ներառում է նաև միջազգային հանրային կարգի իրավական բովանդակությունը: Նույն մոտեցումն արտացոլված է նաև ՌԴ դատական պրակտիկայում:

ՌԴ-ում հանրային կարգի վերապահում կիրառելու առաջին դեպքերից է ՌԴ Չերագույն դատարանի քաղաքացիական գործերով դատական կոլեգիայի 1998 թ. սեպտեմբերի N 5-Դ98-60 գործով որոշումը, համաձայն որի՝ ՌԴ հանրային կարգն անհրաժեշտ է մեկնաբանել որպես ՌԴ հասարակարգի հիմունքներ (основы общественного строя): Ըստ տվյալ որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշման՝ հանրային կարգի վերապահման հիմքով վճռի ճանաչման և հարկադիր կատարման մեծումը հնարավոր է այն դեպքերում, երբ օտարերկրյա իրավունքի կիրառումը կարող էր հանգեցնել այնպիսի արդյունքի, որն անթույլատրելի կլիներ ռուսական իրավագիտակցության տեսանկյունից²:

ՌԴ Չերագույն դատարանի մեկ այլ՝ 1999 թ. հունիսի 2-ի որոշմամբ նշվել է, որ «հանրային կարգ» ասելով պետք է հասկանալ ՌԴ Սահմանադրությունում և օրենքներում ամրագրված հիմնական սկզբունքները³:

Մոսկվայի դաշնային շրջանի արբիտրաժային դատարանը, անդրադառնալով «հանրային կարգ» եզրույթ-հասկացությանը, արտահայտել է դիրքորոշում, որի համաձայն՝ միջնորդ դատարանի որոշումը կարող է ճանաչվել ռուսաս-

¹ Ghodoosi, supra n.2, 104՝ հղում N 21 (Karl-Heinz Bockstiegel, Public Policy as a Limit to Arbitration and Its Enforcement, IBA J. Disp. Resol. (Special Issue) (2008))

² St' u Определение Верховного суда РФ (Судебная коллегия по гражданским делам) от 25 сентября 1998 года, Дело N 5-Դ98-60, էջ 3:

³ Постановление Президиума Верховного суда РФ от 2 июня 1999 года, дело N 19 пв-99, էջ 3:

տանյան իրավունքի հիմնարար սկզբունքները խախտող այն դեպքում, եթե «դրա կատարման արդյունքում կծեռնարկվեն գործողություններ, որոնք կա՛մ անմիջականորեն արգելված են օրենքով, կա՛մ պետության ինքնիշխանությանը կամ անվտանգությանը վնաս են հասցնում՝ շոշափելով սոցիալական մեծ խմբերի շահերը, ինչն անհամատեղելի է պետության տնտեսական, քաղաքական, իրավական համակարգի կառուցման սկզբունքների հետ, ինչպես նաև՝ որոնք հակասում են քաղաքացիական օրենսդրության հիմնական սկզբունքներին, ինչպիսիք են մասնակիցների հավասարությունը, սեփականության անձեռնմխելիությունը, պայմանագրի ազատությունը»¹:

Ջարգացնելով ՌԴ դատական պրակտիկայում առկա դիրքորոշումները՝ որպես օտարերկրյա դատարանների և արբիտրաժների որոշումների ճանաչումը և կատարումը մերժելու հիմք՝ հանրային կարգի իրավական բովանդակության մասով ՌԴ Բարձրագույն արբիտրաժային դատարանն արբիտրաժային դատարանների համար մշակել է ցուցումներ: Մասնավորապես, դատարանը սահմանել է «հանրային կարգ» հասկացության բովանդակությունը որպես իրավական հիմնարար սկզբունքներ, որոնք «օժտված են բարձրագույն իմպերատիվությամբ, համընդհանրությամբ, հասարակական և հանրային առանձնահատուկ նշանակությամբ, կազմում են պետության տնտեսական, քաղաքական, իրավական համակարգի կառուցման հիմքը: Այդպիսի սկզբունքներին են դասվում, մասնավորապես, ՌԴ օրենսդրության գերիմպերատիվ նորմերով² անմիջականորեն արգելված գործողությունների կատարման արգելքը (ՌԴ Քաղաքացիական օրենսգիրք, հոդված 1192), եթե այդ գործողություններով վնաս է հասցվում պետության ինքնիշխանությանը կամ անվտանգությանը, շոշափվում են սոցիալական մեծ խմբերի շահերը, խախտվում են մասնավոր անձանց սահմանադրական իրավունքներն ու ազատությունները»³: Վերջապես, ՌԴ Չերագույն դատարանի պլենումի 2019 թ. դեկտեմբերի 10-ի «Ռուսաստանի Դաշնության դատարանների կողմից միջնորդ դատավարությունների, «Միջազգային առևտրային արբիտրաժի» նկատմամբ աջակցության և վերահսկողության գործառույթների կատարման մասին» թիվ 53 որոշմամբ լրացուցիչ պարզաբանվել են օտարերկրյա արբիտրաժային դատարանների որոշումների ճանաչման և կատարման մասին դատարանների կողմից գործերի քննության ընթացքում «հանրային կարգ» հասկացությունը և հանրային կարգի վերապահման կիրառման չափանիշները, որոնց համաձայն՝ հանրային կարգի խախտման շարժառիթով հարկադիր կատարման մասին արբիտրաժային որոշումը մերժելու համար դատարանը պետք է պարզի երկու հատկանիշների միաժամանակյա առկայություն՝ «*առաջին*՝ պետության տնտեսական, քաղաքական, իրավական համակարգի կառուցման հիմքը կազմող հիմնարար սկզբունքների խախտում, որը, *երկրորդ*՝ կարող է ունենալ հետևանքներ պետության ինքնիշխանությանը կամ անվտանգությանը վնաս հասցնելու ձևով, շոշափել սոցիալական մեծ

¹ Паскаль де Варей-Соммьер, И. В. Гетьман-Павлова, “Международный и внутренний публичный порядок при признании и исполнении иностранных арбитражных решений (правоприменительный опыт Франции и России)”, Право в современном мире, էջ 140-168, 146՝ հղում N 24 (Постановление Федерального арбитражного суда Московской области от 3 апреля 2003 г. по делу № КГ-А40/1672):

² ՌԴ իրավական համակարգում գերիմպերատիվ են համարվում անմիջական գործողությամբ իմպերատիվ նորմերը:

³ Информационное письмо Президиум Высшего арбитражного суда РФ от 26 февраля 2013 года, N 156, էջ 1:

խմբերի շահերը կամ խախտել իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձանց սահմանադրական իրավունքները և ազատությունները»¹:

Այսպիսով, վերլուծելով ՌԴ դատական պրակտիկայում ձևավորված մոտեցումը՝ «հանրային կարգ» հայեցակարգը ենթադրում է դրա անբաժան կապը ՌԴ ներքին իրավական համակարգի հետ և դրա իմպերատիվ նորմերի հետ (ներառյալ՝ քաղաքացիաիրավական)՝ չսահմանափակվելով միջազգային հանրային կարգի սկզբունքներով:

Ներպետական հանրային կարգի հայեցակարգն է որդեգրված նաև **Կանադայում**: Մասնավորապես, *Schreter vs Gasmac, Inc.* գործի շրջանակում Օնտարիոյի դատարանը նշել է. «Օտարերկրյա վճիռների նկատմամբ մեր հանրային կարգի պարտադրման հայեցակարգը նպատակ է հետապնդում պաշտպանել այնպիսի վճիռի կատարումից, որը հիմնարար կերպով խախտում է արդարադատության և արդարության մեր տեղական սկզբունքները»²:

Քենիայի դատարանը հանրային կարգի վերապահումը սահմանել է որպես «(a) անհամապատասխանություն Քենիայի Սահմանադրությանը կամ այլ օրենքներին՝ անկախ գրված կամ չգրված լինելուց, (b) վնասակար Քենիայի ազգային շահերին, կամ (c) հակասող արդարադատությանն ու բարոյականությանը»³:

Ավստրիայի Գերագույն դատարանն իր որոշմամբ արձանագրել է, որ հանրային կարգի վերապահման չափանիշն այն է, թե արդյոք արբիտրաժային վճիռն անհամատեղելի է Ավստրիայի իրավական համակարգի հետ⁴՝ նշելով, որ հանրային կարգին վերաբերող հիմնարար սկզբունքներն են հատկապես դաշնային սահմանադրության, ինչպես նաև քրեական, քաղաքացիական և դատավարական իրավունքի հիմնական սկզբունքները⁵:

Շվեյցարիայի դատական պրակտիկայում ևս «հանրային կարգ» եզրույթի ընկալումը համարվել է ներպետական հանրային կարգ. Շվեյցարիայի Գերագույն դատարանը նշել է. «Շվեյցարիայի օրենսդիրները, ընտրելով «հանրային կարգ» տերմինը, անկասկած նկատի են ունեցել արժեքների համակարգը, որը գերիշխում է աշխարհի այն մասում, որտեղ գտնվում է պետությունը, որին նրանք վստահել են ընդունել օրենքներ, ինչպես նաև այն քաղաքակրթությունների հիմնարար սկզբունքները, որոնց պատկանում է այդ երկիրը»⁶:

Ալբանիայի Գերագույն դատարանի կարծիքով «Օտարերկրյա դատարանի որոշումները չպետք է հակասեն Ալբանիայի Հանրապետության օրենսդրությամբ

¹ Российская газета - Федеральный выпуск № 291(8049), Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 10 декабря 2019 года N 53, Москва "О выполнении судами Российской Федерации функций содействия и контроля в отношении третейского разбирательства, международного коммерческого арбитража", 44:

² Farshad Ghodoosi, supra n.1, 263-64՝ հղում N 95 (*Schreter vs Gasmac, Inc.* (1992), 7 O.R. 3d 608, 621 (Can. Ont. Gen. Div.).)

³ Zena Prodromou, *The Public Order Exception in International Trade, Investment, Human Rights and Commercial Disputes*, 2020, 151՝ հղում 840 (*Christ for All Nations vs Apollo Insurance* (2002) EA 366).

⁴ Ghodoosi, supra n.1, 264, հղում N 99 (*Oberster Gerichtshof [OGH] [Supreme Court] Jan 26, 2005, 3 Ob 221/04b, reprinted in 30 Y.B. Com. Arb. 421, 428 (2005)*).

⁵ Ավստրիայի Գերագույն Դատարանի 2011թ. օգոստոսի 24-ի որոշում № 3 Ob 65/11:

⁶ *Tensaccia S.P.A v. Freyssinet Terra Armata .R.L.*, Decision of the Swiss Supreme Court ("Federal Tribunal") of March 8, 2006 (4P.278/2005), 2.2.2. (<https://www.swissarbitrationdecisions.com/sites/default/files/8%20mars%202006%204P%20278%202005.pdf>):

յանը: Օտարերկրյա դատարանի կողմից օտարերկրյա օրենսդրությանը համապատասխան կիրառվող կանոնները նշանակություն չունեն: Կարևորն այն է, որ օտարերկրյա որոշման ճանաչման և կատարման հետևանքները չպետք է հակասեն ոչ միայն հիմնական սկզբունքներին, ինչպիսիք են իրավակարգը, իրավասությունը, դատարանի անկախությունը, օրենքի առջև հավասարությունը, արդարադատության մատչելիությունը, դատավարության մրցակցությունը և այլն, այլև ալբանական նյութական իրավունքի այլ սկզբունքներին, որոնք նշանակություն կունենան այդ գործի համար»¹:

Գերմանիայի դատական պրակտիկայի համաձայն՝ արբիտրաժային որոշումը հակասում է հանրային կարգին, եթե այն ազդեցություն ունի Գերմանիայում արդարադատության ընկալման վրա. «Արբիտրաժային որոշումը խախտում է Գերմանիայի հանրային կարգը, եթե այն այնքան ակնհայտ և նշանակալի ձևով է խախտում պետության իրավական, տնտեսական և/կամ սոցիալական կարգի հիմնարար սկզբունքները, որ որոշումը դառնում է անընդունելի հիմնական ազգային սկզբունքներին համապատասխան»²:

Արգենտինայում դատարանը «հանրային կարգ» հասկացությունը առավել լիարժեք բացահայտել է *Ogden Entertainment Services Inc vs Eijo, Nestor et al.* գործի շրջանակում: Մասնավորապես, հղում կատարելով իրավական դոկտրինին՝ Արգենտինայի դատարանը հանրային կարգը դիտարկել է որպես ներքին օրենսդրության հիմքում ընկած սկզբունքների համակցություն, իսկ հանրային կարգի վերապահումը՝ որպես այդ սկզբունքներին հակասող օտարերկրյա երկրների դրույթների կիրառումը բացառելու կառուցակարգ³: Արգենտինայի Գերագույն դատարանը մեկ այլ՝ 2004 թ. *José Cartellone Construcciones Civiles S.A. v. Hidroeléctrica Norpatagónica S.A. o Hidronor S.A.* գործի շրջանակում որոշման մեջ, հղում կատարելով հանրային կարգին, հստակ ձևակերպել է այն դոկտրինը, որն Արգենտինայի պետական դատարաններին հնարավորություն է ընձեռում վերացնել կամ մերժել արբիտրաժային որոշումների ճանաչումը և կատարումը, եթե այդպիսի որոշումները «հակասահմանադրական են, անօրինական կամ անողջամիտ»⁴:

Կոլումբիայի Գերագույն դատարանի կարծիքով՝ «հանրային կարգ» հասկացությունը ներառում է «կոլումբիական իրավական համակարգի ամենահիմնական և հիմնարար սկզբունքները, այդ թվում՝ բարեխղճությունը (ներառելով իրավունքների չարաչափման արգելքը), արբիտրաժային դատարանի անաչառությունը և պատշաճ իրավական ընթացակարգը»⁵:

Ներպետական հանրային կարգի հայեցակարգի մեկ այլ ցայտուն օրինակ է **Հնդկաստանը**: Երկրի Գերագույն դատարանը, *Renusagar Power Co. Ltd. vs*

¹ David D Caron & Maxi Scherer (ed. Thomas Granier & Hafez R Virjee), *Delos Guide to Arbitration Places (GAP)* (1st Edn) (2018), 7՝ հղում N 10 (Decision N 342 (27.10.2009) Albanian Supreme Court)

² Դյուսելդորֆ քաղաքի Տարածաշրջանային Գերագույն դատարանի 2004թ. հուլիսի 21-ի որոշումը № VI Sch (Kart) 1/02 (անգլերենով՝ կրճատ, իսկ գերմաներենով՝ ամբողջությամբ) https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1317:

³ CNCom., sala E, 20/09/04, *Ogden Entertainment Services Inc. c. Eijo, Néstor E. y otro* (Արգենտինայի առևտրային գործերով Վերաքննիչ դատարանի 2004թ. սեպտեմբերի 20-ի որոշումը *Ogden Entertainment Services Inc vs Eijo, Nestor et al.*):

⁴ *José Cartellone Construcciones Civiles S.A. vs Hidroeléctrica Norpatagónica S.A. o Hidronor S.A.*, 01/06/2004 (Արգենտինայի Գերագույն դատարանի որոշումը):

⁵ Կոլումբիայի Գերագույն Դատարանի 2011թ. դեկտեմբերի 19-ի № 1100102030002008-01760-00 որոշումը:

General Electric Co. գործի շրջանակում անդրադառնալով Հնդկաստանում Կոնվենցիայի իրականացման գործնական հարցին, արձանագրել է. «Հաշվի առնելով «միջազգային հանրային քաղաքականություն» եզրույթի սահմանման բացակայությունը Նյու Յորքի կոնվենցիայի V (2) (բ) հոդվածում «հանրային քաղաքականություն» արտահայտությունը դժվար է մեկնաբանել որպես միջազգային հանրային քաղաքականություն: Մեր կարծիքով, այս արտահայտությունը պետք է մեկնաբանվի որպես հանրային քաղաքականություն [կարգ], ինչպես այն կիրառվում է դատարանների կողմից, որտեղ ներկայացված է օտարերկրյա արբիտրաժային վճռի կատարման պահանջ»¹: Իսկ մեկ այլ՝ O.N.G.C vs Saw Pipes գործի շրջանակում Հնդկաստանի Գերագույն դատարանը արձանագրել է. «Այսպիսով, մեր կարծիքով, «Հնդկաստանի հանրային կարգ» արտահայտությունը 34-րդ բաժնում օգտագործվող համատեքստում պետք է ունենա լայն նշանակություն: Կարելի է արձանագրել, որ հանրային կարգ կոնցեպտը ենթադրում է որոշակի բովանդակություն, որը վերաբերում է հանրային օգտին և հանրային շահին: Այն, ինչը համարվում է լավ հանրային օգուտի կամ հանրային շահի համար, կամ՝ այն, ինչը կլիներ վնասակար հանրային օգուտի կամ հանրային շահի համար, ժամանակ առ ժամանակ տարբեր է եղել: Սակայն վճիռը, որն ակնհայտորեն խախտում է օրենսդրական դրույթները, չի կարող համարվել հանրային շահին համապատասխանող: Այդպիսի վճիռը հավանական է, որ բացասական կանդիդատնա արդարադատության իրականացման վրա: ... Արդյունքում ... վճռի ճանաչումը և կատարումը կարող են մերժվել, եթե այն հակասում է.

- (a) Հնդկաստանի իրավունքի հիմնարար քաղաքականությանը, կամ
- (b) Հնդկաստանի շահին, կամ
- (c) արդարությանն ու բարոյականությանը, կամ
- (d) որպես լրացում, եթե այն ակնհայտ ապօրինի է:

Անօրինականությունը պետք է լինի արմատական, և եթե անօրինականությունը էական չէ, ապա այդ դեպքում չի կարող կայացվել որոշում, որ վճիռը հակասում է հանրային կարգին: Վճռի ճանաչումն ու կատարումը կարող են մերժվել նաև, եթե այն այնքան անարդար կամ անհիմն է, որ այսպիսի վճիռը հակասում է հանրային կարգին և պետք է ճանաչվի առոչինչ»²:

Տարբեր երկրների դատական պրակտիկայի վերոնշյալ վերլուծությունը հանգեցնում է երկու հիմնական եզրակացության.

- բազմաթիվ պետություններ որդեգրել են ներպետական հանրային կարգի հայեցակարգը,

- տարբեր պետություններում դատարանները ներպետական հանրային կարգի հայեցակարգի լույսի ներքո տարբեր կերպ են մեկնաբանել հանրային կարգի բացառությունը, ավելին՝ որոշ դեպքերում (օրինակ՝ ՌԴ) «հանրային կարգ» հասկացության սահմանումը ժամանակի ընթացքում լրացվել և զարգացվել է դատական պրակտիկայի շրջանակում:

¹ Anthony E. Cassimatis, Public Policy Under The New York Convention – Bridges Between Domestic And International Courts And Private And Public International Law, National Law School of India Review, Vol. 31, No. 1 (2019), 32-52, 35՝ հղում N 18 (Renusagar Power Co Ltd v. General Electric Co 1994 Supp (1) SCR 644)

² Gourab Banerji, Judicial Intervention in Arbitral Awards: A Practitioner's Thoughts, National Law School of India Review, 2009, Vol. 21, No. 2 (2009), 39-53, 43-4՝ հղում 18 (O.N.G.C. vs Saw Pipes, (2003) 5 S.C.C. 705, 727-728 [India Sup. Ct.J.]

իրավունքի դոկտրինում ևս գերակշռում է այն մոտեցումը, որի համաձայն՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանրային կարգի վերապահման ուժով Կոնվենցիայի անդամ պետությունները կարող են մերժել օտարերկրյա վճռի ճանաչումը և կատարումը, եթե այն հակասում է տվյալ պետության հանրային կարգին՝ այդ հարցում հնարավորություն ունենալով առաջնորդվել բացառապես ներպետական իրավունքով¹:

Ինչ վերաբերում է հանրային կարգի վերապահման իրավական բովանդակությանը (սահմանմանը), ապա կատարված վերլուծությունը վկայում է այն մասին, որ հանրային կարգի վերապահման իրավական բովանդակությունը կարող է տարբերվել երկրից երկիր. յուրաքանչյուր երկրի դատարան ինքն է որոշում «հանրային կարգ» հասկացության իրավական բովանդակությունը, միևնույն ժամանակ հնարավոր չէ սպառնիչ թվարկել հանրային կարգին հակասության բոլոր հնարավոր դեպքերը կամ տալ հանրային կարգի վերապահման որոշակի և հստակ իրավական սահմանումը²: Նույն մոտեցումը հաստատված է նաև իրավունքի դոկտրինում՝ դիտարկելով հանրային կարգը որպես իր բնույթով դինամիկ և ոչ թե ստատիկ հայեցակարգ, որը մշտապես զարգանում է և լրացվում՝ հասարակության և տվյալ պետության քաղաքական, իրավական, բարոյական, սոցիալական, տնտեսական և այլ կարիքների զարգացմանը զուգընթաց³: Ինչպես նշել է դատավոր Քեթուիչը *Davies vs Davies* գործով, «Հանրային կարգը չի ընդունում սահմանումներ և հեշտորեն չի բացատրվում: Այն փոփոխական մեծություն է, այն պետք է տարբեր լինի և տարբեր է՝ կախված հանրության սովորություններից, կարողություններից և հնարավորություններից»⁴:

¹ Stu, օրինակ՝ Ghodoosi, supra n. 1, 256; Quinke, in: Wolff (ed), NYC Article-by-Article Commentary, 2nd ed. 2019, Art. V, 21 edited by Dr. Reinmar Wolff

² Տե՛ս, օրինակ, Մեծ Բրիտանիայի դատական պրակտիկան՝ Huseyin Alper Tosun, «Public Policy Concepts in International Arbitration» (a dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of The Doctor of The Science of Law in the Graduate Division Of The University of California, Berkeley), 47՝ N հղում 300 (Deutsche Schachtbau- und Tiefbohrgesellschaft mbH v. Ras Al Khaimah National Oil Co., Shell Int'l Petroleum Co. Ltd, 24 March 1987...) և The Guide to Challenging and Enforcing Arbitration Awards Second Edition General, Ed. J William Rowley QC, 2021 Law Business Research Ltd, 39՝ հղում N 28 (Egerton vs Brownlow [1853] 4 HLC 1, [1843 to 1860] All ER Rep 970 at 995, Մեքսիկայի դատական պրակտիկայի օրինակ՝ George A. Bermann (ed.), *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: The Interpretation and Application of the New York Convention by National Courts*, Springer (2017), 685՝ հղում N 27, ԱՄՆ դատական պրակտիկայի օրինակ՝ Ghodoosi, supra n. 1, 263՝ հղում N 89 (Parsons & Whittemore Overseas v. Société Générale de L'Industrie du Papier (RAKTA), 508 F.2d 969, 974 (1974) (U.S.) [Parsons]), Լեհաստանի դատական պրակտիկան՝ Karol Ryszkowski, «The public policy clause as the general clause in commercial arbitration in the Polish law in the context of the principles of social coexistence», *Cadernos de Dereito Actual* N° 13. Núm. Ordinario (2020), 11 հղում N7 (Judgment of the Supreme Court of 16th February 2011 (II CSK 425/10), LEX No. 1027168) և էջեր 10-19

³ Jan Paulson, *The Idea of Arbitration*, Oxford University Press (2013), 131-32; Huseyin Alper Tosun, supra n. 24, 2; The Guide to Challenging and Enforcing Arbitration Awards Second Edition General, supra n. 24, 38; Leon Trakman, «Domestic Courts Declining To Recognize And Enforce Foreign Arbitral Awards: A Comparative Reflection», *Chinese Journal of international law* [2018] UNSWLRS 71, UNSW Law UNSW Sydney NSW 2052 Australia, 2-3; Ghodoosi, supra n. 1, 259-269

⁴ Zena Prodromou, supra n. 12, 2020, 5՝ հղում N 12 (*Davies vs Davies* (1887), L. R. 36 C. D. 364, per Kekewich J)

Հայկական իրավունքում հանրային կարգին հակասելու վերապահումը

Հանրային կարգի հայեցակարգը ՀՀ նյութական իրավունքում

Հայաստանի Հանրապետությունում օտարերկրյա իրավունքի կիրառման դեպքերը սահմանափակող ընդհանուր ձևակերպումը (կամ նեգատիվ հանրային իրավունք) պարունակվում է ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի (ՔՕ) «Հանրային կարգի վերապահումը» վերտառությամբ 1258-րդ հոդվածի 1-ին մասում, որի համաձայն՝ «կիրառվելիք օտարերկրյա իրավունքի նորմը չի կիրառվում, եթե դրա կիրառման հետևանքներն ակնհայտ հակասում են Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգի հիմունքներին (հանրային կարգին): Այդ դեպքում, ըստ անհրաժեշտության, կիրառվում է Հայաստանի Հանրապետության իրավունքի համապատասխան նորմը»: Այսպիսով, «Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգ» հասկացությունը օրենսդրի կողմից նույնացվում է «Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգի հիմունքներ» հասկացության հետ, ինչը, սակայն, չի որոշակիացնում տվյալ եզրույթի իրավական բովանդակությունը:

Նույնանման ձևակերպում ունի Ընտանեկան օրենսգրքի 152-րդ հոդվածը, որի համաձայն. «Օտարերկրյա ընտանեկան իրավունքի նորմերը չեն կիրառվում այն դեպքում, եթե նման կիրառումը հակասում է Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգին (հանրային կարգին): Այդ դեպքում կիրառվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը»:

Հանրային կարգի հայեցակարգի դրական ասպեկտը, որ վերաբերում է իմպերատիվ նորմերին, ՀՀ օրենսդրությունում նույնպես ստացել է իր ամրագրումը: Այսպես, ՔՕ-ի 1259-րդ հոդվածի համաձայն՝ ««Միջազգային մասնավոր իրավունք» վերտառությամբ տասներկուերորդ բաժնի կանոնները չեն վերաբերում Հայաստանի Հանրապետության իրավունքի այն իմպերատիվ նորմերի գործողությանը, որոնք քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների իրավունքները և շահերն ապահովելու իրենց առանձնահատուկ նշանակությամբ բացառում են որևէ այլ իրավունք կիրառելու հնարավորությունը»: Իսկ ՔՕ-ի 438-րդ հոդվածում «իմպերատիվ նորմեր» հասկացությունը նույնացվում է «պարտադիր կանոններ» եզրույթի հետ: Այսպիսով, ՀՀ նյութական իրավունքը հանրային կարգի պաշտպանությունը դիտարկում է ինչպես պոզիտիվ, այնպես էլ նեգատիվ ասպեկտներով:

Հանրային կարգի հայեցակարգը ՀՀ դատավարական իրավունքում

«Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգ» եզրույթն իր արտացոլումն է գտել նաև ՀՀ դատավարական իրավունքում, որը, սակայն, իրավական բովանդակության տեսանկյունից չի կարող համադրվել նյութական իրավունքում այդ հասկացությանը տրված իրավական բովանդակությանը: ՀՀ ՔԴՕ-ի 5-րդ հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում օտարերկրյա դատարանների դատական ակտերի և արբիտրաժների ակտերի ձանաչումն ու կատարումն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով, ՔԴՕ-ով և այլ օրենքներով սահմանված կարգով: Ընդ որում ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն. «Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերի և օրենքների նորմերի միջև հակասության դեպքում կիրառվում են միջազգային պայմանագրերի նորմերը»: Այսպիսով, նախևառաջ անհրաժեշտ է բացահայտել օտարերկրյա արբիտրաժային վճռի ձանաչման և հարկադիր կա-

տարման կանոնները սահմանող ՀՀ միջազգային պայմանագրի՝ Նյու Յորքի կոնվենցիայի¹ հանրային կարգի վերապահումը կարգավորող դրույթի իրավական բովանդակությունը:

Նյու Յորքի կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի բ) կետով սահմանված է.

«Արբիտրաժային որոշման ճանաչումը և կատարումը կարող է մերժվել նաև, եթե երկրի իրավասու իշխանությունը, որում հայցվում է ճանաչումը և կատարումը, գտնի, որ.

... բ) այդ որոշման ճանաչումը և կատարումը հակասում են այդ երկրի հասարակական կարգին»:

Նյու Յորքի կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի բ) կետով նախատեսված «ճանաչումը և կատարումը հակասում են այդ երկրի հանրային կարգին» ձևակերպման տառացի մեկնաբանությունից կարելի է եզրահանգել, որ Կոնվենցիայի իմաստով վերապահումը վերաբերում է ոչ թե իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներին կամ միջազգային հանրային կարգի հակասությանը, այլ այն երկրի հանրային կարգին հակասությանը, որտեղ պետք է ճանաչվի և կատարվի օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռը: Նման մեկնաբանությունը տրամաբանորեն բխում է նաև նույն հոդվածի 1-ին մասի բովանդակությունից, որով որպես օտարերկրյա արբիտրաժի վճռի ճանաչումը և կատարումը մերժելու հիմք սահմանվում են իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներ՝ արտացոլելով միջազգային հանրային կարգի էությունը:

Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին 1969 թ. Վիեննայի կոնվենցիայի² (այսուհետ՝ Վիեննայի կոնվենցիա) 31-րդ հոդվածի համաձայն. «Պայմանագիրը պետք է բարեխղճորեն մեկնաբանվի պայմանագրի հասկացությունների՝ դրանց համատեքստում ունեցած սովորական նշանակությանը համապատասխան, ինչպես նաև պայմանագրի առարկայի և նպատակի լույսի ներքո»: Միևնույն ժամանակ, նույն կոնվենցիայի 32-րդ հոդվածի համաձայն, եթե պայմանագրի մեկնաբանման ընդհանուր կանոնի կիրառման արդյունքում համապատասխան եզրույթի կամ դրույթի նշանակությունը մնում է երկիմաստ կամ անհասկանալի, կիրառվում են մեկնաբանման լրացուցիչ միջոցները, որոնցից առանձնացվում է պայմանագրի ընդունման նախապատրաստական նյութերի և պայմանագրի կնքման հանգամանքների ուսումնասիրությունը:

Տվյալ համատեքստում կարևոր է անդրադարձ կատարել նաև Նյու Յորքի կոնվենցիայի ընդունման նախապատրաստական նյութերին: Մասնավորապես, Միավորված ազգերի կազմակերպության Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդի Միջազգային արբիտրաժային վճիռների կատարման կոմիտեի գեկույցում ընդգծվում է, որ Նյու Յորքի կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում հանրային կարգի վերապահման դրույթը փոփոխված տարբերակն է Օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռների կատարման վերաբերյալ 1927թ. ժնևի կոնվենցիայի (այսուհետ՝ ժնևի կոնվենցիա) 1-ին հոդվածի ե/ կետի, որի համաձայն՝ օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռը համապատասխան պետությունում կատարելու համար անհրաժեշտ էր, որ այն չհակասեր *տվյալ պետության հանրային քաղաքականությանը (հանրային կարգին) կամ իրավունքի սկզբունքներին*: Նախագծային կոմիտեն (Կոմիտե) քննարկումների փուլում մտադիր էր ավելի նեղ մեկնաբանությամբ խմբագրել ժնևի կոնվենցիայի վերոնշյալ կանոնը՝ սահմանելով, որ

¹ ՀՀ միացել է 1997 թվականի դեկտեմբերի 29-ին, և այն ուժի մեջ է մտել ՀՀ համար 1998 թվականի մարտի 29-ին:

² ՀՀ-ն միացել է Վիեննայի կոնվենցիային 2005 թվականի մայիսի 17-ին:

արբիտրաժային որոշման կատարումը կարող է մերժվել համապատասխան պետության ներպետական դատարանի կողմից, եթե այն *հստակորեն հակասում է տվյալ երկրի հանրային կարգին կամ իրավունքի հիմնարար սկզբունքներին*։ Այս նախաձեռնությունը չի ընդունվել Նյու Յորքի կոնվենցիայի ընդունման նախապատրաստական աշխատանքների փուլում, քանի որ որոշ պետությունների ներկայացուցիչներ դեմ են հանդես եկել նման խմբագրությանը՝ պատճառաբանելով, որ «ակնհայտորեն հակասել» և «իրավունքի հիմնարար սկզբունքներ» եզրույթները վերացական են։ Բացի այդ, Շվեդիայի ներկայացուցչի առաջարկով Կոմիտեն քննարկել է այն հարցը, որ հանրային կարգի վերաբերյալ համապատասխան դրույթը լրացվի նոր կարգավորմամբ, որի համաձայն՝ ներպետական դատարանը կարող է դիտարկել հանրային կարգի վերապահման հարցը միայն այն կողմի խնդրանքով, որի դեմ կայացվել է արբիտրաժային վճիռը։ Սակայն առաջարկը չի ընդունվել, և Կոմիտեն ընդգծել է, որ ներպետական դատարանը հանրային կարգին համապատասխանության հարցը կարող է դիտարկել ի պաշտոնե (*ex officio*)¹։

Քննարկումներին մասնակից պետությունների դիտարկումներից ուշադրության է արժանի, մասնավորապես, Շվեդիայի ներկայացուցչի կարծիքը, որի համաձայն՝ հանրային կարգի վերապահման ոչ պատշաճ կիրառումից խուսափելու համար այն պետք է կիրառելի լինի միայն «ակնհայտ դեպքերում»։² Այս համատեքստում, սակայն, կարևոր է ընդգծել, որ, ինչպես նշված է վերը, նման մոտեցումը, այն է՝ «հստակորեն հակասելու» պահանջի սահմանումը, համապատասխան հողվածում ներառելու գաղափարը չի իմպլեմենտացվել։ Հատկանշական են նաև Հնդկաստանի ներկայացուցչի դիտարկումները։ Նա մասնավորապես հայտնել է, որ, իր կարծիքով, «հակասում է հանրային կարգին» կապակցությունը չի տալիս բավարար երաշխիքներ այն պետությանը, որտեղ արբիտրաժային որոշումը ենթակա է կատարման, և որ յուրաքանչյուր մասնակից պետություն, կոնվենցիային միանալով, պետք է ունենա երաշխիք, որ ցանկացած պայմանագիր, որի վերաբերյալ կայացվում է արբիտրաժային որոշումը, համապատասխանում է այդ երկրի օրենքներին³։ Հնդկաստանի ներկայացուցչի կարծիքով՝ որպես լրացուցիչ հիմքեր, որոնց առկայության պարագայում իրավասու մարմինը կարող է մերժել արբիտրաժային վճռի ձանաչումը և կատարումը, անհրաժեշտ էր սահմանել 1. արբիտրաժային վճռի ապօրինի, անվավեր կամ կատարման ոչ ենթակա պայմանագրին վերաբերելու փաստը, հանրային կարգին հակասելը, հանրային բարոյականությանը հակասելը կամ որևէ այլ եղանակով նյութական իրավունքին անհամապատասխանությունը, կամ՝ 2. եթե արբիտրաժային վճիռն այնքան վերացական է, որ այն հնարավոր չէ կա-

¹ Report of the Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards (Resolution of the Economic and Social Council establishing the Committee, Composition and Organisation of the Committee, General Considerations, Draft Convention) 28 March 1955, §§ 48-53, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/080/97/PDF/N5508097.pdf?OpenElement>

² Comments received from Governments regarding the Draft Convention on the Enforcement of International Arbitral Awards, 21 Jan 1955 (E/AC.42/1) 11 § 6, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/017/92/PDF/N5501792.pdf?OpenElement>,

³ Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards, summary record of 5th meeting (29 March 1955) 7-8, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/072/30/PDF/N5507230.pdf?OpenElement>

տարել¹: Եզիպտոսի ներկայացուցիչը, չառարկելով Հնդկաստանի ներկայացուցչի առաջարկին, ընդգծել է, որ, օրինակ, ապօրինի, անվավեր կամ կատարման ոչ ենթակա պայմանագրի վերաբերյալ արբիտրաժային վճռի կատարումը կհակասեր հանրային կարգին²:

Ի տարբերություն Հնդկաստանի մասնագետի մոտեցման՝ Մեծ Բրիտանիայի ներկայացուցիչն ընդգծել է, որ «հանրային քաղաքականություն» եզրույթը շատ ավելի կոշտ է և նեղ մեկնաբանման է ենթակա, քան *ordre public*-ը, այսպիսով այն չի ընծեռի հնարավորություն Միացյալ Թագավորությունում խուսափելու արբիտրաժային վճռի կիրառումից, ինչպես դա կարող է լինել Եվրոպայի մյուս երկրներում: Վերջինս նաև կարծիք է հայտնել, որ Նյու Յորքի կոնվենցիայի իմաստով հանրային կարգի վերապահումը բովանդակային առումով տարբերվում է ժնկի կոնվենցիայի համանման կարգավորման իրավական բովանդակությունից³: Մեծ Բրիտանիայի ներկայացուցիչը մասնավորապես խնդրահարույց է համարել հղում կատարելը «իրավունքի հիմնարար սկզբունքներ» եզրույթին՝ հանրային կարգի վերապահման համատեքստում՝ քննադատելով նման ձևակերպումը նաև ժնկի կոնվենցիայում, ինչը հաճախ հնարավորություն էր տալիս կողմերին գործի կրկնակի քննության Միացյալ Թագավորության դատարաններում: Ավելին, Միացյալ Թագավորության ներկայացուցչի մեկնաբանությամբ՝ հանրային կարգի վերապահումը պետք է նեղ մեկնաբանվի՝ հնարավորություն ընծեռելով ներպետական դատարանին չկատարել արբիտրաժային վճռը միայն այն դեպքերում, երբ այն պարունակում է կոռուպցիոն տարրեր, ճնշող է կամ սկանդալային⁴: Նման նեղ մեկնաբանությանը կողմ է արտահայտվել նաև Նիդերլանդների Արբիտրաժային ինստիտուտը⁵: Մինչդեռ, օրինակ, Եզիպտոսի ներկայացուցչի կարծիքով՝ հանրային կարգի վերապահումն ավելի լայն է և ներառում է նաև այն դեպքերը, երբ պայմանագիրը, որին վերաբերում է արբիտրաժային վճիռը, ինքնին իրավաչափ է, սակայն դրա կատարումը համապատասխան երկրում կարող է դիտարկվել որպես ոչ իրավաչափ⁶: Մինչդեռ Շվեդիայի և Բելգիայի ներկայացուցիչները Հնդկաստանի առաջարկի վերաբերյալ բացասական կարծիք հայտնեցին, այն հիմքով, որ նման մոտեցման արտացոլումը Նյու Յորքի կոնվենցիայում կարող է ունենալ անցանկալի հետևանքներ: Այս կարծիքին համաձայնեց Միջազգային առևտրային պալատի ներկայացուցիչը՝ հավելելով, որ արբիտրաժային որոշման հիմքում ընկած պայմանագրի ըստ էության քննությունը ներպետական դատարանում վտանգավոր

¹ Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards, summary record of the 1st meeting, New York (1 March 1955) 6, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/072/18/PDF/N5507218.pdf?OpenElement>

² Ibid., 7, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/072/30/PDF/N5507230.pdf?OpenElement>

³ Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards, summary record of the 2nd meeting, New York (2 March 1955) [E/AC.42/SR.2] 7, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/072/21/PDF/N5507221.pdf?OpenElement>

⁴ Comments by the Netherlands and the UK on Articles 1, 3, 4, 8, 9 (21st session), [E/2822/ADD.4] 7-8, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N56/097/62/PDF/N5609762.pdf?OpenElement>

⁵ Activities of Inter-Governmental and Non-Governmental Organizations in the Field of International Commercial Arbitration: Consolidated Report by the Secretary-General, [E/CONF.26/4] 28, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N58/094/28/PDF/N5809428.pdf?OpenElement>

⁶ Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards, supra n.34, 7

հետևանքներ կարող է ունենալ¹: Շվեդիայի ներկայացուցչի կարծիքով՝ հանրային կարգ եզրույթը պետության օրենսդրություն եզրույթից ավելի նեղ է և պետք է մեկնաբանվի որպես պետության օրենսդրության հիմք հանդիսացող տարրական սկզբունքներին հակասության վերաբերյալ վերապահում²: Նիդերլանդների պաշտոնական կարծիքի համաձայն՝ Նյու Յորքի կոնվենցիայով պետք է ընծեռվի հնարավորություն քննելու արբիտրաժի վճռի կատարման հարցը ներպետական իրավունքին համապատասխանության լույսի ներքո՝ միաժամանակ ընդգծելով, որ հանրային կարգի վերապահման հիմքով արբիտրաժի վճռի կատարումը մերժելը պետք է տեղի ունենա հազվադեպ³: Քննարկումների ընթացքում պետությունների ներկայացուցիչները բերել են իրենց կարծիքով հանրային կարգի վերապահման տակ ընկնող կոնկրետ օրինակներ, ինչպես՝ *res judicata* սկզբունքը կամ արբիտրաժային վճռի կատարման պետության քրեական օրենքների խախտումները⁴: Հանրային կարգի վերապահման տարամեկնաբանություններից խուսափելու համար Բրազիլիայի ներկայացուցիչն առաջարկում էր կարգավորող դրույթում հանրային կարգին զուգահեռ հղում կատարել նաև արբիտրաժային պետության իրավունքի հիմնարար սկզբունքներին: Առաջարկին կողմ են քվեարկել 12 ներկայացուցիչ, ձեռնպահ՝ 4 և դեմ՝ 21⁵: Միևնույն ժամանակ Իտալիայի ներկայացուցիչը հստակ հայտարարություն է կատարել այն մասին, որ հանրային կարգը վերաբերում է երկրի ներպետական իրավունքին, իսկ դրա իրավական բովանդակության մեկնաբանությունը պետության հայեցողության ներքո է⁶:

Վերլուծելով Նյու Յորքի կոնվենցիայի ընդունման նախապատրաստական աշխատանքների հանրային կարգի վերապահմանը վերաբերող հիմնական նյութերը՝ կարելի է եզրակացնել, որ կոնվենցիայի մշակման փուլում արդեն իսկ առկա են եղել հանրային կարգի վերապահման տարբեր մեկնաբանություններ, սակայն ընդհանուր ընկալումն այն է եղել, որ հանրային կարգի վերապահումը պետք է մեկնաբանվի որպես ներպետական հանրային կարգին վերաբերող, բայց կիրառելի լինի միայն առանձին դեպքերում՝ հազվադեպ և չներառի գործի ըստ էության կրկնակի քննության հնարավորությունը ներպետական դատարանում: Նախապատրաստական աշխատանքներից ևս հնարավոր չէ եզրակացնել, թե իրավական ինչ հստակ բովանդակություն ունի հանրային կարգի վերապահումը Նյու Յորքի կոնվենցիայում, և թե արդյոք այն ներառում է արբիտրաժային վճռի կատարման երկրի իրավունքի սկզբունքները, թե պետք է մեկնա-

¹ Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards, summary record of the second meeting, New York, 3 March 1955 [E/AC.42/SR.5] 8-9, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/072/30/PDF/N5507230.pdf?OpenElement>

² Committee on the enforcement of international arbitral awards, summary record of the second meeting, New York (4 March 1955) 11, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/072/33/PDF/N5507233.pdf?OpenElement>

³ Comments by the Netherlands and the UK, supra n.35, 2, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N56/097/62/PDF/N5609762.pdf?OpenElement>

⁴ UN Conference on International Commercial Arbitration, Summary records of the 17th meeting, (3 June 1958) 15-16, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N58/156/30/PDF/N5815630.pdf?OpenElement>

⁵ UN Conference on International Commercial Arbitration, Summary records of the 17th meeting (3 June 1958) 16, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N58/156/30/PDF/N5815630.pdf?OpenElement>

⁶ UN Conference on International Commercial Arbitration, Summary records of the 21st meeting (12 Sept 1958) 14, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N58/157/11/PDF/N5815711.pdf?OpenElement>

բանվի նեղ՝ Միացյալ Թագավորության ներկայացուցչի արտահայտած մոտեցմանը համահունչ: Հետևաբար այս առումով հատուկ ուշադրության է արժանի Նյու Յորքի կոնվենցիայի կիրառման մասով պետական պրակտիկան՝ մանրամասն ներկայացված *supra-ն* սույն հոդվածում:

ՀՀ-ում օտարերկրյա արբիտրաժի վճռի ճանաչման և հարկադիր կատարման առանձնահատկությունները սահմանված են ՔԴՕ-ով, «Առևտրային արբիտրաժի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով (Օրենք), ինչպես նաև Նյու Յորքի կոնվենցիայով:

ՔԴՕ-ի 329-րդ հոդվածի համաձայն. «Օտարերկրյա արբիտրաժի վճռի ճանաչումը և հարկադիր կատարումը մերժելու հիմքերը նախատեսված են «Առևտրային արբիտրաժի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով»:

Օրենքի 36-րդ հոդվածով սահմանվում են արբիտրաժային տրիբունալի վճռի ճանաչումը կամ հարկադիր կատարումը մերժելու հիմքերը: Մասնավորապես, Օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի բ) ենթակետի համաձայն՝ արբիտրաժային տրիբունալի վճռի ճանաչումը կամ հարկադիր կատարումը, որը կայացվել է ՀՀ տարածքում կամ Նյու Յորքի կոնվենցիայի անդամ որևէ այլ պետության տարածքում, կարող է մերժվել, եթե դատարանը պարզի, որ «վճռի ճանաչումը կամ կատարումը հակասում է Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգին»:

Հանրային կարգի վերապահման հայեցակարգի և տվյալ եզրույթի սահմանման հարցի վերաբերյալ հատուկ և համապարփակ դատական պրակտիկա ՀՀ-ում բացակայում է: Մինևույն ժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը 22.07.2016թ. թիվ ԵԿԴ/1636/17/15 գործի շրջանակում անդրադարձել է ընդհանուր առմամբ Օրենքի 36-րդ հոդվածի իրավական բովանդակությանը՝ արձանագրելով. «Արբիտրաժի վճռի ճանաչման և/կամ հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու վերաբերյալ դատական վարույթն արբիտրաժային վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության դրսևորումներից է, որի շրջանակներում իրավասու դատարանը ստուգում է արբիտրաժի վճռի ճանաչումը և/կամ հարկադիր կատարումը բացառող հիմքերի առկայությունը և համապատասխանաբար հավաստում է արբիտրաժի վճռի ճանաչման և կատարման լինելու հանգամանքը կամ ընդհակառակը»: Այսպիսով, ամփոփելով Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած դիրքորոշումը՝ կարելի է եզրահանգել, որ արբիտրաժի վճռի ճանաչման և (կամ) հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու վերաբերյալ գործով դատարանը պարտավոր է.

ա) ինքնուրույն *ex officio* ստուգել արբիտրաժի վճռի ճանաչումը կամ հարկադիր կատարումը բացառող Օրենքով նախատեսված հիմքերի առկայությունը, ներառյալ՝ Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգին հակասության առկայությունը,

բ) մերժել արբիտրաժի վճռի ճանաչումը կամ հարկադիր կատարումը, եթե քննության արդյունքում դատարանը պարզում է, որ առկա են Օրենքի 36-րդ հոդվածով նախատեսված արբիտրաժային տրիբունալի վճռի ճանաչումը կամ հարկադիր կատարումը մերժելու հիմքերից որևէ մեկը, որոնց թվում է նաև Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգին հակասությունը:

Վճռաբեկ դատարանը իր թիվ ԵԿԴ/1636/17/15 որոշմամբ անդրադարձել է նաև արբիտրաժային վճռի ճանաչման կամ կատարման մերժման հիմքերի, այդ թվում հանրային կարգի վերապահման՝ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում նշանակությանը՝ մասնավորապես նշելով. «[Օ]րենսդիրը, նախատեսելով արբիտրաժային տրիբունալի վճռի (այսուհետ՝ արբիտրաժի

վճռի)՝ դատական կարգով ճանաչելու և/կամ հարկադիր կատարումը թույլատրելու կառուցակարգ, միաժամանակ սպառիչ սահմանել է այն հիմքերը, որոնց առկայության դեպքում դատարանը մերժում է արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարումը: Վճռաբեկ դատարանը «Առևտրային արբիտրաժի մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքերի վերլուծության արդյունքում գտնում է, որ դրանց նախատեսումն ինքնանպատակ չէ և անմիջականորեն պայմանավորված է ինչպես արբիտրաժային վարույթի կողմերի սուբյեկտիվ իրավունքների, այնպես էլ պետության և հասարակության շահերի պաշտպանությամբ: Այդպիսի հիմքերի ամրագրումը, Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ, կոչված է երկուստեք հավասարակշռել վարույթի երկու կողմերի շահերը: Մասնավորապես, արբիտրաժային վարույթի «հայցվորի» համար ակնհայտ է, որ սպառիչ ամրագրված հիմքերից բացի որևէ այլ հիմքով չի կարող մերժվել արբիտրաժի վճիռը ճանաչելու և կատարման թույլատրելու իր միջնորդությունը: Ինչ վերաբերում է «պատասխանողին», օրենքով սահմանված հիմքերը կոչված են կանխելու վերջինիս իրավունքների խախտմամբ կայացված արբիտրաժի վճռի ճանաչումը և դրա կատարումը: Այլ կերպ ասած՝ մերժման հիմքերի նախատեսումը բխում է անձի դատական պաշտպանության իրավունքից, իսկ դրանց իրավաչափ կիրառումն արդար դատաքննության իրավունքի իրացման կարևոր նախապայմանն է: ... Վճռաբեկ դատարանի նման եզրահանգումը պայմանավորված է նաև արբիտրաժի վճռի ճանաչումը և/կամ հարկադիր կատարումը մերժելու հիմքերի բնույթով: Դրանք մի կողմից առնչվում են արբիտրաժի վարույթի մասնակիցների հիմնական այնպիսի իրավունքներին, ինչպիսին են օրինակ՝ տեղեկացված լինելու իրավունքը, իրավասու մարմնի կողմից վեճի քննության իրավունքը, վարույթի կողմ լինելու հնարավորությունը և այլն, մյուս կողմից՝ ուղղված են հանրային կարգի պահպանությանը»:

Վերոնշյալ վերլուծությունն ուղղակիորեն վերաբերելի է նաև Օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանրային կարգի վերապահմանը:

Հանրային կարգի վերապահումը պաշտպանության էական կառուցակարգ է այն դեպքերում, երբ արբիտրաժի վճռի կատարումը կհանգեցնի անարդար և անընդունելի հետևանքների, ինչպես նաև ծառայում է որպես հանրային և մասնավոր չափանիշների միջև հավասարակշռման գործիք¹:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարելի է եզրահանգել, որ որպես պետության ինքնիշխանության կարևոր տարր և դատական վերահսկողության առանցքային երաշխիք՝ Օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանրային կարգի բացառությունը կոչված է հավասարակշռելու հանրային և մասնավոր շահերը՝ բացառելով ոչ իրավաչափ արբիտրաժային վճռի կատարումը Հայաստանի Հանրապետությունում:

Այս համատեքստում հարկ է ընդգծել, որ ՀՀ-ում առերևույթ որդեգրված է ներպետական հանրային կարգի հայեցակարգը: Այդ մտքին կարելի է հանգել ոչ միայն Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման վերլուծությամբ, այլ նաև վերլուծելով Օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի բ) ենթակետում գործածվող «հակասում է Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգին» եզրույթի տառացի մեկնաբանությունից: Իսկ Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումը լրացուցիչ վկայում է այն մասին, որ Օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասով հանրային կարգի վերապահումը պետք է մեկնաբանվի որպես ՀՀ հան-

¹ Huseyin Alper Tosun, supra n. 24, 5

րային կարգի հետ հակասություն այն իմաստով, որով այն կիրառվում է ՀՀ դատարանների կողմից յուրաքանչյուր քննվող գործով՝ հաշվի առնելով գործի հանգամանքները: Հարկ է նաև ընդգծել, որ ՀՀ օրենսդրությամբ և տվյալ պահի դրությամբ առկա դատական պրակտիկայով «հանրային կարգ» եզրույթի իրավական բովանդակությունը որոշակիացված չէ:

Հաշվի առնելով այն, որ ՀՀ-ում դատական պրակտիկան դեռևս հատուկ և համապարփակ անդրադարձ չի կատարել հանրային կարգի վերապահման հայեցակարգին, որպես արբիտրաժի որոշման ճանաչումը և կատարումը մերժելու հիմք արդարացված է այն երկրների դատական պրակտիկայի վերլուծությունը, որոնք «հանրային կարգ» հասկացությունը դիտարկում են որպես «ներպետական հանրային կարգ», և որտեղ կուտակված է զգալի փորձ: Նման մոտեցումը թերևս կարելի է որակել արդյունավետ բոլոր այն երկրների համար, որտեղ դատական պրակտիկան դեռևս բավարար չափով չի անդրադարձել «հանրային կարգ» հասկացությանը: Այսպես, օրինակ, վերջերս՝ 2021 թվականի մարտի 2-ի ՌԴ արբիտրաժային կենտրոնի կողմից կայացված որոշման ճանաչման և կատարման հարցով № А-3947-11-93-2020 գործով Վրաստանի քաղաքացիական գործերով դատական կոլեգիայի որոշմամբ (տես՝ որոշման կետ 24) կարևորվում են և որոշման հիմքում են դրվում ինչպես Վրաստանի իրավական ակտերի առանձին վերաբերելի կարգավորումները, այնպես էլ տարբեր պետությունների վերաբերելի դատական որոշումներ: Նման փորձի կիրառելիությունը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ այն երկրների օրենսդրությունը, որոնք «հանրային կարգ» հասկացությունը դիտարկում են որպես «ներպետական հանրային կարգ», ունի զգալի նմանություններ:

Ամփոփում

Ամփոփելով իրականացված վերլուծությունը՝ կարելի է եզրահանգել.

- հանրային կարգի վերապահումը Հայաստանի Հանրապետությունում պետք է մեկնաբանվի որպես ներպետական հանրային կարգի հետ հակասություն,
- Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգի վերապահման իրավական բովանդակությունը ՀՀ օրենսդրությամբ հստակեցված չէ,
- հնարավոր չէ սպառնիչ թվարկել հանրային կարգին հակասության բոլոր հնարավոր դեպքերը կամ տալ հանրային կարգի սպառնիչ սահմանում,
- հանրային կարգին հակասության դեպքերը յուրաքանչյուր պետությունում որոշվում են՝ հիմք ընդունելով տվյալ պետության իրավական, տնտեսական, բարոյական, սոցիալական և այլ առանձնահատկությունները,
- Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգի վերապահման իրավական բովանդակությունը ենթակա է բացահայտման Հայաստանի Հանրապետության դատարանների կողմից յուրաքանչյուր քննվող գործով՝ հաշվի առնելով համապատասխան գործի հանգամանքները:

ОГОВОРКА О ПУБЛИЧНОМ ПОРЯДКЕ КАК ОСНОВАНИЕ, ИСКЛЮЧАЮЩЕЕ ПРИЗНАНИЕ И ИСПОЛНЕНИЕ АРБИТРАЖНОГО РЕШЕНИЯ В ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ РА

Лилит Еремян

*Доцент кафедры международного и европейского права
Российско-Армянского университета,
кандидат юридических наук*

Тарон Симонян

*Доцент кафедры теории и истории государства
и права ЕГУ, кандидат юридических наук*

Институт оговорки о публичном порядке, являющийся основанием для исключения признания и исполнения арбитражного решения, рассматривается как способ судебного контроля и элемент судебного суверенитета государства. Точное определение понятия публичный порядок и точное правовое содержание оговорки о публичном порядке отсутствуют, однако указанные вопросы являются предметом широких дискуссий на практике и в науке. Оговорка о публичном порядке часто интерпретируется как противоречие с внутригосударственным публичным порядком, которое включает противоречие общим принципам права, но не ограничивается им (внутригосударственный публичный порядок). По делам о признании и принудительном исполнении арбитражного решения суды РА обязаны по собственной инициативе *ex officio* проверять наличие противоречия публичному порядку РА и отказать в признании и исполнении арбитражного решения при установлении такого противоречия. При этом в РА принят подход, в соответствии с которым публичный порядок толкуется как внутригосударственный публичный порядок, правовое содержание которого еще должно быть определено со стороны судов РА по каждому конкретному делу, учитывая обстоятельства данного дела.

PUBLIC POLICY EXCEPTION AS GROUND FOR EXCLUDING THE RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF ARBITRATION AWARD IN THE LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Lilit Yeremyan

*Docent at the RAU Chair of International and European Law,
Candidate of Legal Sciences*

Taron Simonyan

*Docent at the YSU Chair Theory and History of
State and Law, Candidate of Legal Sciences*

Public policy exception, which is ground for excluding the recognition and enforcement of arbitration award is considered means of state judicial control and element of judicial sovereignty of the state. There is no precise definition of the concept of “public policy” and precise legal content of the public policy exception, however, these issues are subject to wide discussions on practical level and in the legal doctrine. Public policy exception is often interpreted as contradiction with the domestic public policy, which includes but is not limited to general principles of law (domestic public policy). In the framework of cases on recognition and enforcement of arbitration awards the courts of the Republic of Armenia are obliged to check ex officio if the enforcement of arbitral award would violate the public policy of the Republic of Armenia, as well as to refuse the recognition and enforcement of the arbitration award in case of such violation. And according to the approach undertaken by the Republic of Armenia public policy is considered domestic public policy, the legal content of which is still to be defined by the courts of the Republic of Armenia on case by case basis taking into account all circumstances of the given case.

Բանալի բառեր – Նյու Յորքի 1958թ. կոնվենցիա, արբիտրաժի վճռի ճանաչում և կատարում, հանրային կարգ, հանրային կարգի վերապահում, դատական վերահսկողություն

Ключевые слова: Нью Йоркская конвенция 1958г., признание и исполнение арбитражного решения, публичный порядок, оговорка о публичном порядке, судебный контроль

Key words: 1958 New York Convention, recognition and enforcement of arbitration award, public policy, public policy exception, judicial control